

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

דעת תורה – מחייבת את כולנו – ממשה רע"ה עד ימינו היום!

פרשת שופטים, שנת תשע"ג

החלטת רוב גדולי התורה מחייבת באופן מוחלט!

"כי יפלא ממך דבר למשפט וגו'. ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם וגו'. על פי התורה אשר יורוד ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, ח-יא). ופירש"י: "ימין ושמאל - אפילו אומר לך **על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין** וכ"ש שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל!"

ודבריו לקוחים מדרשת חז"ל בספרי. משמעות דבריו היא, שאפילו אם ידוע לך בודאי, שטעה בית הדין, מחויב אתה לשמוע לקולם. כמובן, שהדבר מעורר סימן שאלה גדול. הכיצד, גדול כוחו של בית הדין יותר מהתורה עצמה? שהרי הקב"ה ציוה בתורתו הלכה מסוימת, בית הדין לא הבינו, מסיבה זו או אחרת, את ההלכה על אמיתותה, ופסקו פסק דין מוטעה, למה למרות זאת, חייב האדם מישראל לציית לפסק דינם ולא לאמת של התורה!?

הרמב"ן האריך לפרש את דברי רש"י וכה דבריו:

"ימין ושמאל... לשון רש"י וענינו, אפילו תשוב בלבך שהם טועים, והדבר פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימיןך לשמאלך, תעשה כמצותם, ואל תאמר איך אוכל החלב הגמור הזה? או **אהרוג האיש**

הנקי הזה!! אבל תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצות שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו, וזה כענין רבי יהושע עם ר"ג ביום הכיפורים שחל להיות בחשבוננו (ר"ה כה, א) :

והצורך במצוה הזאת גדול מאד, כי התורה נתנה לנו בכתב, וידוע הוא שלא ישתוו הדעות בכל הדברים הנולדים, והנה ירבו המחלוקות ותעשה התורה כמה תורות וחתך לנו הכתוב הדין, שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה, בין שקבלו פירושו עד מפי עד ומשה מפי הגבורה, או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כוונתה, כי על הדעת שלהם הוא נותן (ס"א לנו) להם התורה, אפילו יהיה בעיניך כמחליף הימין בשמאל, וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין, כי רוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו, לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול ולשון ספרי (שופטים קנד) אפילו מראין בעיניך על הימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, שמע להם" (רמב"ן דברים יז, יא).

המעשה שרמז עליו הרמב"ן, היה בעת שרבן גמליאל קידש את החודש על פי עדים, ואילו רבי יהושע, שהיה גדול בחכמה מר"ג סבר, שהם עדי שקר ואי לכך, אין לקדש את החודש, אלא לעבר אותו. ההשלכות מהמחלוקת הן עצומות כאשר הויא משנה את כל תאריכי החגים! כדי לכפות את דעתו על רבי יהושע, "שָׁלַח לוּ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל, גּוֹזְרִי עָלֶיךָ שֶׁתְּבוֹא אֶצְלִי בַּמִּקְלָף וּבַמַּעוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחַל לִהְיוֹת בַּחֲשֻׁבֹנֶךָ... נָטַל מִקְלוֹ וּמַעוֹתָיו בָּיָדוֹ, וְהִלָּךְ לִבְנֵה אֶצֶל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּיוֹם שֶׁחַל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בַּחֲשֻׁבֹנוֹ. עָמַד רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וּנְשָׁקוּ עַל רִאשׁוֹ, אָמַר לוֹ, בֵּא בְּשָׁלוֹם, רַבִּי וְתִלְמִידִי, **וְכִי בַּחֲכָמָה, וְתִלְמִידִי שֶׁקִּבַּלְתָּ אֶת דְּבָרֵי**" (משנה ר"ה ב, ט).

הרי לנו, שרבי יהושע עשה מעשה, שלפי דעתו, יש בו חילול יום הכיפורים, עבירה חמורה ביותר. וזאת מפני, שדעתו של רבן גמליאל ששימש כנשיא הסנהדרין, תקפה יותר מן 'האמת' שהייתה נר לרגליו של רבי יהושע. ברור שהרמב"ן מתכוון להביא מכאן ראיה, שכשם שבגמרא מבואר, שביחס לקידוש החודש יש פסוק מיוחד, שיש תוקף למעשה בית דין, אף על פי שהתברר להם, לאחר מעשה, שהם טעו. כך גם בהלכה שלפנינו מלמד הפסוק, בהשתמשו במילים **ימין ושמאל**, שיש מצבים, שנותן התורה מעדיף, שיעבור האדם 'עבירה', לפי דעתו ועומק הבנתו, ואף אם 'האמת המוחלטת' היא לצידו, מאשר לערער את יסודות המשמעת בפסקיו של בית הדין.

אולם, כל דבריו של הרמב"ן מתייחסים רק לפסקי דין של "בית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר". אבל אין הוא מתייחס לשאלה. כיצד על האדם בימינו לנהוג, בשעה שהוא עומד בפרשת דרכים, ואין הלכה ברורה לפניו? מיהו אותו אדם, או אותו גוף, אשר מוסמך לפניו פסק דין מוחלט? והיה וגדולי הרבנים וגדולי הדור, פוסקים, פה אחד, הלכה מסוימת, והיחיד סבור, שטעות בידם. האם צריך הוא לפעול על פי שיקול דעתו, או שמא עליו לכפוף את ראשו, לבטל את דעתו מפני דעתם, לקבל את מרותם ולעשות על פי פסיקתם, מעשה אשר על פי דעתו, נוגד את התורה, נוגד את רצון ה'?

כתב הרמב"ם דברים חשובים וחריפים, אודות בית הדין הגדול.
 "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה שנאמר על פי התורה אשר יורוך זו מצות עשה. **וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולישען עליהן**" (ה')

ממרים פ"א, ה"א).

גם כשאין סנהדרין הרי שדעת גדולי הדור מחייבת

ברם, השאלה הנוגעת לנו למעשה היא, מה עלינו לעשות מעת שחדלה הסנהדרין להתקיים? הלוא כבר בתקופת האמוראים לא התקיימה הסנהדרין. ספר "החינוך" הולך בקו דומה לרמב"ן, ברם, ישנה התייחסות לשאלה הנ"ל, וכך דבריו במצוה תצו:

"לפי שדעות בני האדם חלוקין זה מזה לא ישתוו לעולם הרבה דעות בדברים, ויודע אדון הכל ברוך הוא שאילו תהיה כוונת כתובי התורה מסורה ביד כל אחד ואחד מבני אדם, איש איש כפי שכלו, יפרש כל אחד מהם דברי התורה כפי סברתו וירבה המחלוקת בישראל במשמעות המצוות, **ותעשה התורה ככמה תורות**... על כן א-להינו שהוא אדון כל החכמות, השלים תורתנו תורת אמת עם המצוה הזאת שצונו להתנהג בה על פי הפירוש האמתי, המקובל לחכמינו הקדמונים עליהם השלום. **ובכל דור ודור גם כן שנשמע אל החכמים הנמצאים שקבלו דבריהם ושתו מים מספריהם ויגעו כמה יגיעות בימים ובלילות להבין עומק מליהם ופליאות דעותיהם**, ועם ההסכמה הזאת נכוין אל דרך האמת בידיעת התורה, וזולת זה אם נתפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתנו לא נצלח לכל'".

הרי לפנינו, שספר "החינוך" מדגיש, **שמצוה זו מחייבת אותנו לשמוע לחכמים בכל דור ודור**. ומדובר בחכמים שמסרו נפשם ומאודם בעמל יגיעת התורה. כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג, ה"ב-י"ג) :

"אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל **אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים**... לפיכך **מי שרצה לזכות בכתר התורה** יזהר בכל לילותיו **ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה** ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן".

הכוונה היא לאותם חכמים שבכל דור ודור, שכל מציאותם והווייתם, אינה אלא עמל התורה. כל חייהם חדורים ביראת שמים עצומה ועל ידי כך הם הופכים להיות 'תורה מהלכת חיה ונושמת', אשר יכולים למסור את דבר ה' בכל דור ודור. ואמנם, הרמב"ם בהקדמה לספרו הגדול "משנה תורה", מנה ארבעים איש שהם מוסרי התורה, ממשה רבינו ועד לחתימת התלמוד. אנו יכולים להוסיף ולמנות את 'מעתיקי השמועה' – כלשונו של הרמב"ם מאותה עת ועד לימינו אנו.

גם בזמן הזה יש חלופה לבית הדין הגדול

את המעמד והסמכות של בית דין הגדול שישב בלשכת הגזית, יש בזמן הזה לבית הדין הגדול בחכמה שבכל תקופה ותקופה. ונביא ראיות לדבר :

א. בתשובות הגאונים (הרכבי) (סימן שמו, ד"ה אם) שאלה : אם יש שתי תשובות לשני גאונים והם חלוקות זו מזו היכי עבדינן? תשובה : "הכין חזינא כי במקום שיכולין לשאול את הדבר **מבית דין הגדול שהוא קיים באותה שעה** שואלין ועושין כדבריו שנמצא הוא דן את אותו הדין ואין לך אלא שופט שבימך וכו'". הרי לנו, שגם בתקופת הגאונים, מאות שנים לאחר שחדל להתקיים בית הדין הגדול של הסנהדרין, הם מציינים כסמכות עליונה את בית הדין הגדול, שבאותה תקופה.

ב. הרא"ש (ה' י"ה' פ"ח 1250-1327) במסכת בבא קמא (פרק עשירי אות ג) כתב : "**בית דין הגדול הוא הגדול בחכמה בכל ישראל**". כלומר, כשאין לשכת הגזית, אין בית דין פורמאלי, הרי שכלל ישראל פונה אל בית הדין 'הגדול בחכמה', שבאותו זמן.

ג. הטור (ה' כ"ט-ה' ק"ג 1269-1342) פסק: "ואם מסתלקים מבית דין של עירם לילך לבית דין הגדול, פירוש **בית דין חשוב ומומחה שבדורו**, כל דור ודור לפי מה שהוא וכו' " (ח"מ סי' י"ד סעי' א).

ד. הרמ"א כתב: "ויש אומרים **דבית דין חשוב שבכל דור ודור לפי מה שהוא מקרי בית דין הגדול** " (שם).

לגדול הדור יש סמכות של בית הדין הגדול

א. ההלכה אומרת, שכשיש סכסוך ודין ודברים בין שני בעלי-דין, יכול אחד מהם לתבוע: "לבית דין הגדול קאזילנא". איך מתממשת דרישה זו בזמן הזה? כתב הרא"ש (סנהדרין, פרק זה בורר, סעי' מא): "ובזמן הזה מסתבר **שהחשוב שבדור** נקרא בית דין הגדול, וכן היה אומר רבינו תם שתמיד היו ממנים את **הגדול שבדור לנשיא**, כמו שבני בתירא ירדו מנשיאותם ומינו את **הלל נשיא** לפי שהיה גדול מהם (פסחים סו, ב), לכך נקרא **בית דין הגדול**. ואמר בריש אחד דיני ממונות (לב, ב) צדק צדק תרדף אחר רבי אליעזר ללוד וכן אחר רבי מתיא בן חרש לרומי. אלמא דאפילו רומי נקרא בית דין יפה כשאין למעלה הימנו".

ב. גם רבינו משה השר מקוצ'י (נפ"ה' כ - 1260), מבעלי התוספות, כתב (סמ"ג עשין מ"ע צו): "אבל **עתה** נקרא **בית דין הגדול התלמיד חכם הגדול יותר בחכמה ובמנין** כדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לב, ב) הלך אחר בית דין יפה אחר רבי אליעזר ללוד וכו'".

ג. וכדברים אלו כתב גם המרדכי (ה' נ"ח 1298) בסנהדרין (אות תשט): "ומיהו בזמן הזה שאין נשיא בישראל נראה **דגדול בתורה הוא דמקרי בית דין הגדול**". הרי שגם בדבריו, גדול החכמים שבדור, יש לו את מלוא הסמכות של בית הדין הגדול. ברם, עלינו להסביר את המושג הנוסף שהכניס הסמ"ג: "מנין" – גדול בחכמה **ובמנין** – כתב הרמב"ם (ה' ממרים פ"ב, ה"ב): "והיאך יהיו גדולים במנין הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא, זה **מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר** שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו". **כלומר, האדם שרוב חכמי הדור קבלוהו כמרות הלכתית עליונה, סמכותו כבית הדין של שבעים ואחד היושבת בלשכת הגזית.**

ד. גם רבינו יואל סירקיס (שכ"א-ת 1561-1640) כתב בפירושו "בית חדש" – ב"ח: "גדול **שאין בדורו כמוהו** שזה **הוא כמו בית דין הגדול**. אותו ודאי יש לו כח לתקן במיגדר מילתא, אף כנגד שאר גדולים שאינם גדולים כמותו. ולא בעינן

דעתם והסכמתם, וצריכים לקיים גזירתו ותקנתו במיגדר מילתא. אם הוא בענין שרוב הציבור יכולין לעמוד בה. נראה ליי" (טור חו"מ, הלכות דיינים סוף סי' ב).

אלו דברים, יש לשאול מפי ביה"ד הגדול – או לחילופין – אצל גדול הדור?

"כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דְּבָר" (דב' יז, ח) – דרשו חכמים בספרי (יח, ח) :

"כי יפלא – **במופלא שבבית דין הכתוב מדבר**. ממך, **זו עצה**.

דבר, זו הלכה. למשפט, זה הדין. בין דם לדם, בין דם נדה לדם זיבה לדם יולדת. בין דין לדין, בין דיני ממונות לדיני נפשות לדיני מכות וגו'."

רואים בדברי הספרי, שמלבד ההלכות הרבות מספור שבאים לשאול בבית הדין הגדול, **באים לקבל מהם גם עצה**, ומשמעות הדבר, בכל תחום שהוא! אם עדיין, יפקפק הספקן בראיה זו, הרי לפנינו דברי הרמב"ם (ה' מלכים פ"ה, ה"ב), שמקורם במסכת סנהדרין :

"מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין, אלא יוצא

מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת. אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם

בה, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד."

וכך גם כתב בפירושו למשנה: "ומלחמת הרשות למדנוה ממה

שהיה דוד נוהג שלא היה יוצא למלחמת הרשות עד שהיה יועץ עם

סנהדרין גדולה, **כמו שהוא מפורסם אצלנו ממנהגם עליהם השלום**"

(סנהדרין פ"א, מ"ה).

ופירש המלבי"ם (שם): "וכבר בארתי ההבדל בין **הפלאה** ובין

העלמה, שההפלאה מציין עת ידרוש ויחקור **על הדבר והוא רחוק**

מהשגתו, ויפול רק על המורה שהוא ראוי לו לחקור ולדרוש את הדבר,

לא המון עם שאין להם ענינים עם ההוראה עליהם יפול לשון העלמה לא

לשון הפלאה."

אנשי 'הדת והחיים', עושים חלוקה שרירותית של התורה!

מאלפים הם דברי מרן "החזון איש" באגרתו לאיש ציבור, שם כתב בין

השאר בעניין חובת הציות בקול החכמים שבכל דור ודור :

"השיטה לעשות את התורה לחלקים שונים, הוראה באיסור והיתר חלק

אחד, **והוראה בשוק החיים חלק שני**, להיות נכנעים להוראות חכמי הדור

בחלק הראשון, **ולהשאיך לחופש בחירתם בחלק השני**, היא השיטה הישנה

של המינים בירידת היהדות באשכנז, אשר הדיחו את עם ישראל עד שיתערב

בגוים ולא נשאר לפליטה."

"ההפלאה בין הוראת איסור והיתר להוראת הגדרים והגזירות, הפלאה זו היא גילוי פנים בתורה, ומבזה תלמידי חכמים, ונמנין בין אלו שאין להם חלק לעוה"ב, ונפסלין לעדות" (קובץ אגרות ח"ג סי' צ"ב).

אותם חוגים שהחזו"א מכנה אותם אנשי 'הדת-והחיים', ועל דרך המליצה ניתן לשייך להם את הפסוק "הַשְּׁמִים שְׁמִים לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם" (תהלים קטו, טז)! פירוש, התחום שבו נמצא האדם בתוך מסגרת נוקשה של חובות וציוויים, הוא זה שבינו לבין אלוקים אשר עליו נצטווה בתורה שבכתב, והתפרשו הדברים בתורה שבעל פה. אולם - 'הארץ' – נתן לבני אדם! כיצד על האדם לנהוג בבעיות היום יום, בענייני החולין, 'בשאלות החיים', זאת עליו להחליט בעצמו, לפי נטיות לבו, השקפתו או צרכיו בשעה זו. אל – לו לשאול רב או מורה הוראה, שכן חלק זה אינו מסור להם. ולא רק בשאלות הפרט, אלא אף בשאלות הכלל והציבור, בשאלות שאינן הלכתיות מובהקות, אין לערב שום סמכות-רבנית. אלא, יחליט בכך הציבור או נבחריו.

החזו"א טוען שבכל בעיה המתעוררת בחיי אנוש, יש לשאול את דעת התורה מפי גדוליה, בין אם אלה בעיות הפרט ובין אם אלה בעיות הציבור. נלע"ד, שמדברי הספרי והרמב"ם שהובאו לעיל, יש ראייה ברורה לדברי מרן זצ"ל!

כיצד ניתן להגדיר מי הם גדולי הדור?

כפי שראינו, מעמדו של גדול הדור, כמעמדו וסמכותו של ביה"ד הגדול. אולם, כיצד נגדיר את אותם גדולי הדור? אמנם, כתב הגר"א בפירושו ל"משלי" שניצוץ מנשמת משה, נמצא בכל דור ודור, אצל גדולי הדור. אולם, ברור שאין אנו יכולים לדעת מיהו זה ואיזהו, אותו 'גדול' שזכה לגדולה זו. אולם, כמו שראינו בדברי גדולי הראשונים, שגדולי התורה בדור, הם אלה שיכולים לדעת מיהו 'הגדול שכולם'. ברור, שלא העיתונות, אף לא זו החרדית, לא דעת המון העם, אף לא בעלי בתים שומרי תורה ומצוות, יראים ושלמים, אף לא ציבור של אברכים צעירים, אלא אך ורק גדולי תלמידי החכמים שבדור, אותם אשר שואלים אותם בדבר ה' זו הלכה, ופסקיהם משמשים כסמכות מכרעת לשואליהם המרובים. מי שרובם של אותם רבנים גדולים, ראשי ישיבות חשובים, דיינים מפורסמים, נועצים בו לברר את ספקותיהם, הוא זה אשר אפשר להגדירו 'גדול הדור'.

ברור, שאותו אדם חייב להיות גם מעוטר במידות טובות, רחוק מחמדת הממון, בורח מן הכבוד, לא נראה כועס מימיו, שחצנות לא תקרב אליו, משתדל בכל

אופן להצניע את גדולתו בתורה ואת מעשיו הטובים וספוג בעומק תורת המוסר. כל זאת לא יכולים להבחין המון העם, אשר נוטים להתרשם מסיפורי מעשיות של 'מופתים', או לפי חזות חיצונית של הדרת פנים, או התהלכות ממלכתית של שרד, או בכושר רטורי גבוה וכיוצ"ב. אותם גדולים אשר רוח ה' בם, הם היודעים לזהות

מיהו גדול הדור באמת!

להבדיל, הלוא כך זה בכל תחום ותחום. את 'חתן פרס נובל' לפיזיקה, לא קובעים במשאל דעת קהל, אין הוא 'רץ לפריימריס', אלא מכנסים גדולי הפרופסורים לפיזיקה, והם אלה שקובעים מי הוא הגדול שבהם, שזכאי לקבל בשנה זו את הפרס הנכבד ביותר. וכך מחליטים גדולי הרופאים על חתן הפרס ברפואה, גדולי המומחים בכלכלה על חתן הפרס בכלכלה וכיוצ"ב.

א. "כשנסתלק מרן הגאון **רבי חיים מבריסק זצ"ל** (תרי"ג-תרע"ג 1853-1918), אמר

עליו אז מרן החפץ חיים: 'בכל דור ודור יש לנו שאלות כאלו, אשר בזמן שעדיין היה נביא בישראל היו הולכים לשאול אצל הנביא, ומאז שפסקה הנבואה בישראל **הקים לנו הקב"ה בכל דור ודור גדולים** כאלו שבכוחם לענות לנו כאשר היו עונים הנביאים, ועצתם כאשר ישאל איש בדבר האלוקים' " (הרב צבי יברוב, "מעשה איש", ח"א עמ' ריח).

במה התבטאה גדולתו של הגר"ח זצ"ל, שלמרות היותו צעיר בשנים, זכה שדעתו תהיה 'דעת תורה', בצורה שלא זכה לה איש בדורו.

באחת הפעמים שאמר רבינו יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שיעור בישיבת סלבודקה, והביא דברים מספר "חדושי רבנו חיים הלוי", אמר בגמר השיעור לתלמידים: למדו היטב בספרו של ר' חיים, **הוא הרוויח** שיעיינו היטב בספרו, ולמה הרוויח זאת? – **מפני יגיעת התורה הנוראה שלו!** (פניני רבנו יחזקאל, עמ' י).

ובהזדמנות אחרת סיפר מרן בעל "החזון יחזקאל" – שהיה בן בית אצל רבינו ה"חפץ חיים" וכמו כן, היה מאוד מקורב למרן הגר"ח, והיה ידוע כאחרון תלמידיו – על יגיעת התורה של הגר"ח מבריסק זצ"ל: "זוכר אני במלחמת העולם הראשונה ראיתו לר' חיים בבית-כנסת במינסק **שעמד במשך שש שעות על רגליו, וידיו מאחוריו**, והיה כל כולו שקוע בעיוניו, ובאותן שעות נכנסו ויצאו מאות אנשים באותו בית כנסת, ור' חיים לא הרגיש באף אחד, כי היה לגמרי שקוע בעיון **בהתפשטות הגשמייות**, עד שאחרי שש השעות הללו פתאום התעורר וזעק: מה זה תולה עלי? **היו אלה ידיו שהיו מאחוריו ולא הרגיש בהן... זוהי יגיעת התורה!**" (שם).

וכשהספיד את מרן הגרי"ז זצ"ל בישיבת "עץ חיים" בירושלים, אמר בתוך הדברים: כל מי שבא במחיצתו של מרן הגרי"ח מבריסק זצ"ל, לא היה יכול להגדיר את תכונות אופיו, כדרך שאנחנו רגילים להגדיר בני אדם: רחמן או אכזר, כילי או נדיב, בעל כעס או סבלן, וכו' וכו'. והטעם: **מפני שר' חיים היה כולו על פי התורה**. בכל רגע ורגע, ובכל עניין ועניין. היתה הנהגתו **כפי שהתורה מצווה עכשיו להתנהג**" (שם).

ב. סיפר לי בשעתו, מו"ח הגאון רבי אריה בינה זצ"ל, שהיה נוכח באסיפה של גדולי הדור, שהתקיימה בוילנא. בין הנוכחים באסיפה היה גם הסבא קדישא החפץ חיים זצ"ל (תקצ"ח-תרצ"ג 1838-1933), שישב והאזין לדברי המתדיינים. והנה לחש אחד מגדולי התורה, הגאון רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי זצ"ל (תרמ"ד-תש"ז 1884 - 1947), רבה של קרניקי: "לשם מה כל הדיונים והויכוחים? הלוא בסופו של דבר כולם יקבלו את מה שהזקן יאמר". הוא התכוון בדבריו לח"ח. ואמנם, אחרון הדוברים היה הח"ח, וכולם הסכימו לדבריו. והלוא פלא, הח"ח לא היה רבה של עיר גדולה, ואף לא של כפר קטן. לא ראש ישיבה ולא אדמו"ר בעל חסידים רבים. אדם נמוך קומה, שאף לא עטה אצטלא דרבנן, אלא בעל חנות מכולת קטנה היה, שלבש בגדים כאדם פשוט שבפשוטים. ולא היה בעל יחוס רב מוניטין, ולא נואם חוצב להבות, במה זכה אפוא להיות מנהיג הדור? ברם, שמעתי ממו"ר מרן הגרא"מ שך זצ"ל: **אי אפשר להיות כה"ח חפץ חיים" אלא אם כן מתחילים מהתחלה ממש, מיום צאתו לאור העולם**. כל המציאות של הח"ח הייתה תורה, עבודה וגמ"ח. הקב"ה צוה את משה: **"עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם וקו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות"** (במדבר י, ב). **ופירשו חז"ל (ספרי במדבר, עה): שכל הכלים שעשה משה נשארו לדורות שאחריו, חוץ מן החצוצרות שנגנזו, שנאמר: "עשה לך"**

ושאל כ"ק האדמו"ר מסאטמר רבי יואל טייטלבוים זצ"ל, למה נגנזו החצוצרות? ותירץ: שכל דבר אפשר להעביר בירושה, ברם, את הכוח הזה שהיה למשה רבינו, שיכל להקהיל את כל ישראל וכולם צייתו ובאו, הכוח הזה לא ניתן להעברה בירושה. הכוח הזה נותן אותו הקב"ה לכל דור ודור, למי שברצונו שינהיג את הדור. **והאות והמופת לאדם שבחר בו הקב"ה למנהיג, שאם הוא יתקע בחצוצרות, כל גדולי התורה יקבלו את דבריו!** (ספר "עולמות שחרבו").

ואמנם, ראינו זאת בכל דור ודור, שהעמיד הקב"ה מנהיגים ששמרו על עם ישראל ודבריהם התקבלו באופן מדהים.

מעשה שהיה: אסיפת רבנים דחופה נקראה ע"י מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל, בשנת תר"צ, על דבר גזירת לימודי חול. היו שם גדולי גאוני הדור ובראשם מרן הח"ח. ואז אמר הח"ח: **גזירת המלכות להכניס לימודי חול בישיבות - היא גזירה שצריך למסור עליה את הנפש, ייהרג ואל יעבור!**...

ועבר הלחש בין הגדולים שם: מנא ליה הא להישיש הקדוש? עד אשר אחד מהם הרהיב עוז וישאל את הח"ח: שואלים כאן: מנלן?... ואז פתח הח"ח את מלבושו העליון, **והניח ידו הימנית על לבו, ויאמר: "דא שטייט דאס!"... "פה זה כתוב!"**

וכך גם היה אצל מרן אביהם של ישראל ה"חזון איש" זצ"ל, שכשרצתה הממשלה לחוקק חוק שיחייב גיוס בנות, פסק שהדבר אסור בתכלית! והורה לפרסם בשמו, שההלכה היא 'יהרג ואל יעבור', וחייבים למסור את הנפש על כך. וכך גם אמר לאחותו, אשתו של הסטייפלר זצ"ל, שאם יבואו לגייס את בנותיה, צריכים למסור את הנפש על כך.

"הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל שאל את החזון איש, מה ישיב לבן גוריון [בפגישתו עמו] אם ישאלו מהו המקור בתורה לאסור עבודה אזרחית במסגרת שירות לאומי. בהתרגשות רבה, קם החזון"א מכסאו, ובהצביעו על לבו אמר בלהט קודש: 'איך וועל איהם ענטפרען אז דא – אין די יידישע הארץ, שטייט אז שרות לאומי איז טרף' [-אשיב לו, כי כאן – בלב היהודי, כתוב ששרות לאומי הוא פסול וטרף].

כאשר באו ודנו בפני מרן הרב מבריסק זצ"ל, היכן הוא המקור לפסק הדין שחרץ החזון"א – אף על השירות לאומי, שהוא ב'יהרג ואל יעבור', אמר הרב זצ"ל: 'לנו, די גם בכך שאמר 'לבי אומר לי', כי הלב שלו הוא הלב של כלל ישראל!' (הרב מבריסק ח"ג, עמ' 44).

ואמנם, מצאנו באיגרותיו של מרן ה"חזון איש":

"דגשת נפשי מורה ובאה", הוא כותב אודות גזירת גיוס בנות, **"שהוא ענין של יהרג ואל יעבור, ואולי גם מנקודת ההלכה כן..."** (קוב"א ח"א סי' קי"ב). **"לבי אינו נוחה מזה, ולא ידעתי מה לבי רואה בזה, אך אין לבי לזה"** (שם ח"א סי' קע"ח).

אך כיצד נהיה אדם ליישות מיוחדת שהוא הופך להיות **הלב של כלל ישראל?** ניתן להבין זאת מדבריו של מרן באחת מאגרותיו:

"מאד קשה עלי שאי אפשר לי לפרש עמדותי... אבל מה אעשה כי העמל בתורה הנקנית ביסורים שלא ניתנו למוסרם ולתארום, מקנים לבעליהם דברים מיוחדים..." (קוב"א ח"ג סי' ס"ד).

ואכן אותו אדם שקונה את התורה בכל מ"ח המידות שכתב התנא בפרק שישי מפרקי אבות, זוכה להיות חפצא של תורה, עד כדי כך, שיכול ברוח הקודש הגבוהה בדרגתה מדרגת הנבואה. כפי שאמרו חז"ל במסכת ב"ב (ב"ב יב, א) :

"מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים ... מן החכמים לא ניטלה". וביאר הרמב"ן בחידושו: "הא דאמרי' מיום שחרב בית המקדש אע"פ שנטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא נטלה... הכי קאמר אע"פ שנטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, **נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא נטלה, אלא יודעים האמת ברוח הקדש שבקרבם!**"
כתב ספר החינוך (שם) :

"ועל דרך האמת והשבח הגדול בזאת המצוה אמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] לא תסור ממנו ימין ושמאל, אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין לא תסור ממצותם, כלומר שאפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבזה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני ענינים אלה **נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל, ונצטוו גם כן שיהיו לעולם **כת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובין** מן השורש הזה, וכמו שכתבתי שם במצות להטות אחרי רבים".**

"וכולם מקבלים עול מלכות שמים זה מזה!"

המאפיין את גדולי התורה האמיתיים, מנהיגי ישראל מדור דור הוא, שאיש לא חשב עליהם שהם מתאימים להנהיג, ומאידך, ומעולם לא חלמו ולא רצו להנהיג! כך היה ראשון המנהיגים, אשר זכה לתת את התורה לישראל ועד היום קרויה על שמו **"זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֵי"** (מלאכי ג, כב). הלוא כל תינוק של בית רבן יודע, ששבעה ימים סירב משה לקבל את ההנהגה, עד שהקב"ה כפה עליו הר כגיגית. אותו אדם שהיה כבד פה, אותו אדם שגדל בבית פרעה, שישב עשרות שנים במדבר, איש לא ידע אותו ואיש לא הכיר אותו, הוא שזכה למרבה ההפתעה, להיות גדול המנהיגים בהיסטוריה. כמו שאמר הפסוק: **"וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה"** (דבי לד, י). שונים הם לחלוטין, מנהיגי אומות העולם, אשר נאבקים זה עם זה, מי יזכה בכתר ההנהגה. וגם אם זכה אחד מהם בהנהגה, ממשיכים חבריו להתקיפו, יושבים

ומצפים ליום שבו יפול וירשו הם את הכסא. אכן: "עֲלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ ... שְׁלֹא שָׁם חֲלָקְנוּ כָּהֵם!"

סיפר מרן הגרא"מ שך זצ"ל, על רעו ואמיתו וקודמו בהנהגה, מרן הגאון הגדול רבי אהרן קוטלר זצ"ל, שאת מוחו הכביר ותפיסתו המהירה אין לתאר: "אתם מכירים את ר' אהרן של היום – כשהוא מנהיג את הציבור ביד רמה ובתקיפות הדעת, אך אני מכירו מצעירותו, ורואה אני כאן את **פלאי ההשגחה**. מאז הוטל עליו עול ההנהגה להיות ממעתיקי השמועה, בזכות מה שקיבל מרבותיו, זכה **לכוחות נפש שאינם מעצם טבעו**, ואף מנוגדים לאופיו הטבעי.

'היום תתקשו להאמין לכך, אך אני נוכחתי במו עיני בבישנותו הרבה של רבי אהרן. פעם אחת, בעת שאמר שיעור בקלעצק, נכנס לפתע אדם זר לבית המדרש. נוכחותו של אותו אדם, שרבי אהרן לא הורגל לנוכחותו, גרמה לו 'אימתא דציבורא'! עד כדי כך היה בישן, שנוכחות של איש אחד בלתי מוכר השפיעה עליו!... והנה עתה – אינו נח ואינו שוקט, הוא מפעיל ומדבר באומץ ובתקיפות הדעת. אין זאת אלא **שמן השמים נסכו בו כוחות חדשים לצורך הנהגת הכלל** ולמען העמידה על משמר השקפת התורה המסורה לנו" (במחיצתם" ח"ב, עמ' 269).

מתבטל למרן הגרי"ז

סיפר הרב שלמה לורנץ: "הרב מבריסק, מרן הגרי"ז זצ"ל, התנגד באופן מוחלט להשתתפותה של פא"י בכנסיה הגדולה הרביעית שהתקיימה בירושלים בשנת תשי"ד, לאחר שפעלו בניגוד להחלטת מועצת גדולי התורה, שאסרה את השירות הלאומי לבנות. אחזור כאן על העובדות הללו, המעידות על כך, שבד בבד עם **התקיפות הגדולה שראינו אצל ר' אהרן**, היה בו גם פן אחר - **ענוותנותו והתבטלותו בפני מי שהבין שעליו להתבטל בפניו**, מידה שעוררה התפעלות אצל כולנו.

בישיבת מועצת גדולי התורה התקיים דיון בדבר צירופה של פא"י לכנסיה הגדולה. באמצע הישיבה הגיע רבנו, ישירות משדה התעופה. כאשר שמע את נושא הדיון, קם ונשא דברים בזכות שיתופם של אנשי פא"י ואמר שצריכים לוותר להם ולקרב אותם.

כששמעתי זאת, שלחתי לו פתק, ובו כתבתי שאני מבקש ממנו מחילה, אולם אני חייב להודיעו כי מרן הגרי"ז מבריסק מתנגד לכך. לאחר שקרא רבנו את הפתק, הפסיק את נאומו וביקש הפסקה. הוא ביקש ממני להיכנס לחדר מיוחד יחד עם ראש ישיבת מיר, מו"ר הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל, שם אמרתי להם את כל מה ששמעתי ממרן הרב מבריסק. הוספתי שאיני יודע מה לעשות, שכן מצד אחד אני

נציג של מועצת גדולי התורה ועלי לקבל את הכרעתה, ומצד שני אני יודע את הוראת רבנו הגרי"ז, ותמיד נהגתי לפי הוראותיו.

לשמע דברי אמר רבנו: "לעולם לא יהיו חילוקי דעות ביני ובין הרב מבריסק!
מה שהרב מבריסק אומר זה קדוש. הלכה כמותו! אבל איני יכול לקבל את הדברים ממך, אני צריך לשמוע את הדברים ממנו". הוא חזר לישיבת המועצה וביקש הפסקה של שעה.

הלכנו יחד לביתו של מרן הגרי"ז, ורבנו אמר לו מה ששמע ממני. ענה לו מרן הגרי"ז: "אמת לאמיתה! חזקה על ר' שלמה שיכול לחזור על הדברים שלי בדיקנות מוחלטת. זו דעתי, ואין בזה כל צל של ספק".

לאחר ששמע את הדברים, חזר רבנו להמשך ישיבת מועצת גדולי התורה, **ובלא לחוס על כבודו חזר בו**, והשמיע נאום חוצב להבות אש נגד צירופה של פא"י. ואכן, במועצת גדולי התורה הוחלט לא לוותר לפא"י ולא לשתף אותם בכנסיה הגדולה" (במחיצתם, עמ' 1-270).

"מי ראוי להיקרא בתואר, שר התורה"?

כאשר נסבה פעם השיחה אודות התואר, שר התורה, הנמצא בלשון רבותינו גדולי הדורות ז"ל, אמר מרן הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, כי תואר זה ניתן למי שבכוחו להכריע בשאלות המתחדשות בכל דור מתוך סוגיות הש"ס עצמן, והפטיר: **"שר התורה בדורנו, הוא הגאון רבי משה פיינשטיין"**. באחת הפעמים בעת ששוחח בטלפון, הבחין בנו, **שבמשך כל זמן שיחתו בטלפון עם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל עמד על רגליו מלוא קומתו**, וזאת אף שבנו, הגר"ר ברוך זצ"ל, סימן לו בידו שישב.

לאחר שסיים את השיחה, התבונן רבינו בבן-זקוניו, ותמה בפניו: **'הא כיצד אוכל להרשות לעצמי לשבת, בשעה שאני מדבר עם רבי משה'!** (נכון ממתקים ח"ב, עמ' לד). וזאת יש להדגיש, מה שסיפר לי הרה"ג רבי משה זייבלד שליט"א, ששמע מפי אדם נאמן, אשר שמע בעצמו מפי הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, שהתבטא על מרן הגרש"ז זצ"ל, בעודו אברך **צעיר, כבן כ"ד שנים: 'בירושלם צומח כבר הפוסק של הדור הבא'!**

הדבר היה לעת שספרו של רבינו, 'מאורי אש' יצא על פני הארץ, ורבו של רבינו, הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, שיגרו אל הגרש"ז זצ"ל, וביקשו לשים עיונו בו ולעטרו בהסכמה. הגאון בעל האחיעזר התפעל עמוקות מהישרות שבחידושים ובסברות שכינס רבינו בספר, ומתוך סיפוק רוחני רב, חש את גדולת האדם שכתב את הספר (שם, עמ' כא). אותו עילוי גדול ופוסק עצום, סירב בכל תוקף

להתמנות לרבה של ירושלים, התנגד בעוז להתמנות לרב הראשי של ישראל, וחש התבטלות עצומה כלפי גאון שכלל לא ראוהו מעולם, אלא שלמד להכיר את גדולתו מתוך ספריו "אגרות משה".

כל מה שהורה ופסק החזו"א - זו היא ההלכה שמסכימים עליה בשמים

הגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל אב"ד בפתח תקוה סיפר, שפגש פעם את רבינו זצ"ל, ומסר לו חומרא אחת בהלכות שבת ששמע מדודו הגאון החזו"א איש זצ"ל.

הדין היה נראה תמוה גם לגרש"ש וגם לרבינו, ועל כן, בהזדמנות אחת, שאל הגרש"ש את החזו"א מכמה סוגיות במסכת שבת, והחזו"א דחה את כל ראיותיו. אולם, עדיין הספק לא נתיישב מליבו של הגרש"ש.

אחר כמה שבועות שוב פגש רבינו את הגרש"ש, ונס לו רבינו: שבתי ולמדתי את הענין, את הסוגיות השייכות עם הראשונים והפוסקים, ועדיין לא מובן לי הפסק של החזו"א איש. "אבל דעו לכם, מיום ששמעתי מכם, שהחזו"א הורה כך לחומרא - החילותי להורות לעצמי ולכל שואל, ע"פ החומרא הזו של החזו"א. **כי מה שאנחנו איננו מבינים, בטל ומבוטל כעפרא דארעא לפי דלתו של החזו"א איש הקדוש. כל מה שהורה ופסק החזו"א, זו היא ההלכה שמסכימים עליה בשמים, וזו הדרך לכו בה, בין אם תבינו, בין אם לאו**" (שם, עמ' כב).

מרון הגרא"מ שך זצ"ל – איש לא העלה בדעתו, גם לא הוא, שראוי להנהיג!

פעם סר לביתו של הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, ראש ישיבת "באר יעקב", אחד מגדולי ראשי הישיבות ומחשובי תלמידי מרון הרב מבריסק זצ"ל. תוך שיחתם, דנו בענין דרכי ההנהגה בכמה עניינים ציבוריים שעמדו על הפרק, של מרון הגרא"מ שך זצ"ל, ראש ישיבת "פוניבז".

בתוך הדברים פנה הגרמ"ש שפירא זצ"ל לידיד נפשו הגאון הנ"ל באומרו: 'הלא שנינו זוכרים היטב את ר' לייעזר מלפני ארבעים שנה, **כשבשעתו לא היה לו שום שייכות וזיקה לעניני העולם, ולא היה מסוגל להזיז אפילו זבוב...**

וראה זה פלא, כאשר בזקנה מופלגת כזו, **לפתע אזור עוז וגבורה נפלאה** בנפשו הטהורה, וכקברניט ומנהיג ישראל החל להנהיג ברמה את ספינת היהדות הצרופה, לכלכל בדעת ובתבונה את עניני הכלל והפרט, ונלחם בעוז ובגבורה כנגד כל פירצה ביהדות – הלא דבר הוא !!!" (ניחוחה של תורה, עמ' כה).

הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל מתבטל למרן הגרא"מ שך זצ"ל
 בספר שיצא עוד בחייו של הגרמ"ש שפירא זצ"ל, סיפר אחד מנאמני ביתו:
 "הנה אף שכמה פעמים אירע וכדרך משאם ומתנם של תלמידי חכמים נתגלו לעתים
 חילוקי דיעות בדברים מסוימים בין דעת מרן הגרא"מ שך זצוק"ל לבין מרן ראש
 הישיבה זצ"ל בכמה מעניני הציבור שעמדו על הפרק [וכגון בדיוני 'מועצת גדולי
 התורה' שם ישבו שניהם כארבעים ושנים שנה לערך], אף על פי כן לענין **'הלכה
 למעשה' נהג מרן ראה"י לבטל דעתו מפני דעתו הטהורה של מרן הגרא"מ שך
 זללה"ה, בהביאו את דברי הרשב"א בכמה מקומות בש"ס, שמקשה על שיטת
 רש"י קושיות חזקות עד שכמעט שאין עליהם תשובה, אך לענין הלכה למעשה
 מסיים הרשב"א: 'אבל מה אעשה וכבר הורה זקן'!!!**

ללמדנו, כי גם אם מתעוררות לנו קושיות חמורות וחזקות כברזל, עד
 שבמבט ראשון נראה כאילו אין להם פיתרון, אף על פי כן הוראת הזקן במקומה
 עומדת, כי 'מה אעשה וכבר הורה זקן'...'' (שם, עמ' כו).

התבטלות לפני גדולי הדור

מעשה בת"ח שבא למרן החזון איש זצ"ל ושאלתו בפיו, אודות משרה
 שהוצעה לו ללמד תורה ויר"ש במוסד תורני שלא היה מבוסס על טהרת הקודש
 בלבד. מרן החזון"א זצ"ל עיין בדבר שמע ובירר והורה לו "קבל על עצמך את
 המשרה". ברם, השואל לא השלים עם ההוראה של מרן החזון איש להיתר. אי לכך,
 קם ונסע לירושלים לשאול את פי הרב מבריסק, מרן הגרי"ז זצ"ל.
 מרן הגרי"ז עמד ושמע את השאלה, הביט עליו והגיב "אתה כבר שאלת
 מישהו".

השיב התלמיד חכם: "כן, נכון, שאלתי את מרן החזון איש".

"ומה הוא השיב לך?"

"שאקבל את המשרה".

"צא מביתי!", גער מרן הגרי"ז בתקיפות!

"וכי רשע אני שהרב רוצה שאצא מהבית?!" שאל התלמיד חכם בכאב.

"מי שבא לשאול אותי אחרי ששאל את החזון איש אין לו מקום בביתי!" (בין

אם בא לחפש היתר ובין אם בא לחפש איסור על עצמו) השיב מרן נחרצות.

(מפי דב גנחובסקי שיחי' שהיה חברותא של אותו תלמיד חכם והיה עמו בחדרו של החזון איש ואת ההמשך שמע מפיו

אחרי ששב מירושלים).

למדנו, איך חרדו גדולי ישראל עצמם מהוראה של גדול בישראל בדורם, ואנו

יכולים רק ללמוד מוסר השכל בזהירות בכבוד התורה וחכמיה! (מוסף יתי"ב, שופטים תשע"ג).

יכולים אנו להאריך בעוד הרבה עובדות ומעשים, מגדולי הדורות באלפי שנות קיומו של עם ישראל. בחרנו במספר עובדות מן התקופה האחרונה, ויש בפרט ללמד על הכלל. ומכאן עלינו ללמוד, אם הארזים – גדולי התורה האדירים – כופפים את ראשם בפני מי שגדול מהם, 'מה יגידו אזובי הקיר'? על אחת כמה וכמה, שעלינו לקבל באופן מוחלט את דעתם של גדולי הדור בכל נושא ונושא. ובכך נקיים רצון בוראנו, אשר משגיח ומפקח עלינו, דרך אותן נשמות גדולות ששלח לנו בכל דור.

סיכום: בית הדין הגדול, מקור הסמכות העליון של עם ישראל. הן בהלכה והן בעצה. גם אם נדמה לאדם שהם טועים בהוראתם, רוח ה' נמצאת בהם ועלינו להאמין שטועים אנו בהבנתנו ובהשגתנו ודבריהם אמת לאמיתה. גם כשבטלה הסנהדרין, הגדולים שבכל דור ודור, הם בדרגה שוות ערך לבית הדין הגדול ודרכם, דרך תורתם ודעתם, מקרין הקב"ה את רצונו לעבדיו, בניו – עם ישראל!